

TA'LIM TURLARI: AN'ANAVIY USUL

Abduxalilova Nazira Rasuljon qizi

Andijon davlat pedagogika instituti talabasi.

Anatatsiya: Ushbu maqolada "Ta'limning metodlari va vositalari" xususida so'z yuritilib, metodlarning amaliy ahamiyati, turlari, qo'llanish usullari va vositalari haqida ma'lumotlar berilgan. Metodlarning amaliy ahamiyati atroflicha muhokama qilingan.

Abstract: This article talks about "Methods and tools of education" and provides information about the practical importance of methods, types, methods of use and tools. The practical significance of the methods is discussed in detail.

Аннотация: В данной статье говорится о «Методиках и средствах обучения» и дается информация о практическом значении методов, видах, методах использования и инструментах. Подробно рассмотрено практическое значение методов.

Tayanch so'zlar: Metod, ta'lim metodlari, ta'lim vositasi, didaktik vositalar, faoliyatni tashkil etish va xulq-atvor me'yorlarini shakllantirish (mashq) metodlari, mashq va o'rgatish metodlari, faoliyatni rag'batlash va motivatsiyalash metodlari.

Metod so'zi yunoncha tadqiqot, maqsadga erishish yo'li, usuli deganidir. Metod - eng umumiy ma'noda - maqsadga erishish usuli, ma'lum tarzda tartibga solingan faoliyatdir. Metodlarning asosiy mazmunini amaliyotda sinalgan ilmiy nazariyalar tashkil etadi. Har qanday ilmiy nazariya mohiyati jihatidan metod funksiyasiga egadir. Metod, o'z navbatida, yangi ilmiy nazariyalar va qonuniyatlarning ochilishiga vosita bo'ladi. [1; 120-b.]

Ta'lim metodlari deyilganda, o'rganilayotgan materialni egallashga qaratilgan turli didaktik vazifalarni hal etish bo'yicha o'qituvchining o'rgatuvchi ishi va o'quvchilarning o'quv-bilish faoliyatini tashkil etish usullari yig'indisi tushuniladi. Ta'lim usuli deganda, ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchilarning kutilgan maqsadga erishishga qaratilgan birgalikdagi faoliyatlari tushuniladi. O'qitish uslublari ta'lim jarayonida pedagog va o'quvchi – talaba faoliyatining qanday bo'lishini, o'qitish faoliyatini qanday qilib tashkil etish va

olib borish kerakligini belgilab beradi. Ta'lim usuli - ta'lim metodining tarkibiy qismi yoki alohida tomoni. Metodlar bilan usublar munosabati o'zaro bir-biriga bog'langan. Usul va metod butun va qism sifatida bir-biriga bog'lanadi. Usullar yordamida faqat pedagogik yoki o'quv vazifasining bir qismi hal qilinadi.

Didaktik tadqiqotlar ko'rsatadiki, ta'lim metodlari nomenklaturasi (nomlanishi) va tasnifi ularni ishlab chiqishda tanlangan yondashuvga bog'liq holda juda xilma-xil ekanligi bilan xarakterli. Ulardan eng muhimlariga to'xtalamiz. Demak, ta'lim metodlari quyidagicha tasniflanadi:

1. An'anaviy ta'lim metodlari: og'zaki, ko'rgazmali, amaliy, kitob bilan ishlash va video metodlari.

2. O'quvchilarning bilish faoliyati tavsifiga ko'ra ta'lim metodlari: Axboriy-retseptiv, reproduktiv, muammoli bayon etish, evristik (qisman izlanish), tadqiqotchilikka doir.

3. Asosiy didaktik maqsadlarga ko'ra ta'lim metodlari:

- a) yangi bilimlarni egallash;
- b) ko'nikma va malakalarni shakllantirish;
- d) bilimlarni amaliyotda qo'llash.

4. Yaxlit yondashuv bo'yicha ta'lim metodlari:

a) bilim, ko'nikma va malakalarni mustahkamlash va nazorat qilish metodlari;

b) o'quv-bilish faoliyatini tashkil etish va amalga oshirish metodlari;

d) o'quv-bilish faoliyatini motivatsiyalash va rag'batlantirish metodlari;

c) o'quv-bilish faoliyatini nazorat va o'z-o'zini nazorat qilish metodlari.

5. Interfaol metodlar va grafik organayzerlar.

a) o'rganilayotganlarini o'zlashtirishga da'vat qilish metodlari;

b) yangi materialni anglash metodlar;

d) o'rganilganlarini fikrlashga imkon beruvchi metodlar. [2; 160-b.]

Ta'lim sifati va samaradorligini ta'minlashda ko'rgazmali metodlar ham alohida ahamiyatga ega hisoblanadi. Tasvir (illyustratsiya) metodi namoyish metodiga chambarchas bog'liq bo'lsada, didaktikada alohida o'rganiladi.

Illyustratsiya narsa, hodisalar va jarayonlarni ularning ramziy ko'rinishlari - chizma, rasm, fotosurat, yassi modellar va boshqalar yordamida ko'rsatishni taqozo etadi. Namoyish (demonstratsiya) metodi o'rganilayotgan obyekt harakat dinamikasini ochib berishda qo'l keladi va ayni chog'da predmetning tashqi ko'rinishi va ichki tuzilishi haqida to'laqonli ma'lumot berishda keng qo'llaniladi. Tabiiy obyektlarni namoyish qilishda, odatda uning tashqi ko'rinishi (shakli, hajmi, miqdori, rangi, qismlari, ularning o'zaro munosabatlari) ga e'tibor qaratiladi. So'ngra ichki tuzilishi yoki alohida xususiyatlarini o'rganishga o'tiladi. Ko'rsatish ko'p holatlarda o'rganilayotgan obyektlarning subyekti yoki chizmasi yordamida kuzatiladi. Amaliy metod - o'zlashtirilgan bilimlarni amaliy masalalar yechimini topishga yo'naltirilgan jarayonda qo'llashni taqozo etadi. Bunda nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llash ko'nikmasi hosil qilinadi. Amaliy ishlar sinfda yoki tabiiy sharoitlar - maktab yer maydoni, issiqxona, geografik maydonlarda amalga oshiriladi. Ularni amalga oshirishda sodir etiladigan harakatlar o'qituvchi tomonidan nazorat qilinadi va zarur hollarda yo'riqnoma yoki maxsus ko'rsatmani o'quvchilar e'tiboriga havola etadi. [3; 60-b.]

Ta'lim metodlari ta'lim vositalari bilan birgalikda qo'llaniladi. Ta'lim vositalari - bu yangi bilimlarni o'zlashtirish uchun o'qituvchi va o'quvchilar tomonidan foydalaniladigan obyekt hisoblanadi. Ta'lim vositalari katta ahamiyatga ega. Ta'limning barcha vositalari ta'lim maqsadlarini muvafaqqiyatli amalga oshiradi. Ta'lim vositalari o'zida o'quv-tarbiyaviy maqsadga erishish uchun zarur bo'lgan moddiy yoki ma'naviy qadriyatlarni aks ettiradi. Odatda ular ta'lim metodlariga mos holatda foydalaniladi. An'anaviy ravishda qo'llaniladigan ta'lim vositalariga darslik, rasmlar, jadvallar, nutq, o'quv-ustaxonasi jihozlari, laboratoriyalar, axborot vositalari, o'quv jarayonini tashkil etish va boshqarish vositalari kiradi. [4; 15-17- b.]

Ta'limni differensiallashtirish va individuallashtirish o'qitish jarayonida individual va guruhli yondoshish usullari talab etadi. O'qitish usullari negizida o'qitish qonunlari va qonuniyatlari yotadi. O'qitish qonunlari va qonuniyatlarini o'qitish usullarining nazariy asoslarini ishlab chiqishga va pedagogik faoliyat

amaliyotiga qo'llashga zamin tayyorlaydi. Shuni qayd etish lozimki, o'qitish qonunlari va qonuniyatlari uzluksiz ta'lim tizimining oldiga qo'yilgan davlat va ijtimoiy buyurtmalar, jamiyatning ijtimoiy hayotidagi ma'naviy-ma'rifiy o'zgarishlar, ta'lim-tarbiya jarayonining maqsadi va vazifalari, fanning rivojlanish darajasiga bevosita bog'liq holda o'zgarib, yangilanib turadi. O'qitish prinsiplari avvalo, muayyan davlatning ta'lim sohasidagi davlat siyosatining asosiy prinsiplari, uzluksiz ta'lim tizimining faoliyat ko'rsatish prinsiplari, so'ngra ta'lim tizimi oldidagi buyurtmalariga mos kelishi, shuningdek, jamiyatda sodir bo'layotgan ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, huquqiy, ma'naviy-ma'rifiy o'zgarishlarni o'zida aks ettirib yangilanib, o'zgarib, rivojlanib, o'zgacha ahamiyat kasb etadigan jarayondir.[4; 15-17-b.]

O'qitish usullari ta'lim-tarbiya jarayonining yo'nalishi va pedagogik faoliyatning mazmunini belgilaydi. O'qitish usuli — didaktik kategoriya bo'lib, u ta'lim-tarbiya jarayonining maqsadi va vazifalariga bog'liq holda o'qitish qonunlari va qonuniyatlarining amaliyotga qo'llanish usulini belgilaydi.

Xulosa qilib shuni ta'kidlash kerakki, o'qituvchining ta'lim jaryonini boshqarish vazifasi o'qitish jarayoniga faqat tegishli o'zgartirishlar kiritish bilan cheklanmasdan balki, mazkur jarayonning subyekti bo'lgan tahsil oluvchilar shaxsida axloqiy sifatlarning shakllanishi, ma'naviy yuksalishni ko'zda tutadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. A.X. To'raqulov "Pedagogik tadqiqotlarda axborot tizimlari va texnologiyalari". Toshkent: Fan, 2006. 50-52 b.
2. B.X. Xodjayev "Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti". Toshkent. "Sano-standart" nashriyoti. – 2017. – 160 b.
3. J.O.Tolipova, A.S.To'xtayev, O. Prator " Botanika 5 o'qitish metodikasi". 10-12 b
4. J. O. Tolipova , A. T. G'ofurov " Biologiya o'qitish metodikasi " Toshkent-2004. 15 - 17 b.